

ВТОРИННИЙ РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Висвітлено питання етапів формування ринків цінних паперів як у світі, так і в Україні. Розглянуто механізм роботи вторинного ринку цінних паперів та визначено існуючі недоліки. Вміщено статистичні дані за конкретний період порівняльного характеру.

Аннотация. Освещены вопросы этапов формирования рынков ценных бумаг как в мире, так и в Украине. Рассмотрен механизм работы вторичного рынка ценных бумаг и определены существующие недостатки. Помещены статистические данные за конкретный период сравнительного характера.

Annotation. Questions of the stages of the securities markets, both in the world and in Ukraine have been highlighted. The mechanism of operation of the secondary securities market has been studied and current deficiencies have been identified. Comparative statistical data for a certain period are provided.

Ключові слова: цінні папери, первинний та вторинний ринки цінних паперів, облігації, акції, дивіденди, емісія, вексель.

На сьогоднішній день ринок цінних паперів України не є таким активним, як це було в середині 90-х років. Це пов'язано з багатьма проблемами: прогалини у розвитку, недосконалість чинного законодавства, різні обмеження з боку уряду, невідповідність стану ринку світовим стандартам і багато іншого. Всі ці негативні явища накладають певний відбиток. Ринок цінних паперів є найважливішим елементом ринкових відносин. За ступенем розвитку ринку ЦП можна судити про стан економіки країни. Сформований ринок України схильний до тих самих процесів деформації, що й економічна система країни. Серед вчених, що вивчають механізм дії фондових ринків, визнаються такі, як С. Москвін, Є. Звягильський, Д. Шаврук [1].

Ринок цінних паперів, незважаючи на його єдність, можна умовно розділити на кілька сегментів, які теж називаються ринками. Вони характеризуються специфічними умовами, учасниками торгівлі, цінними паперами, що обертуються на них.

Ринок цінних паперів ділиться на два види: первинний і вторинний.

Якщо спробувати дати найзагальніші визначення, то первинний ринок – це термін, який використовується для опису тих випадків, коли цінні папери вперше з'являються на публічній арені зазвичай в обмін на грошові кошти.

Під вторинним фондовим ринком розуміються відносини, що складаються під час обігу раніше емітованих на первинному ринку цінних паперів. Основу вторинного ринку складають операції, що оформляють перерозподіл сфер впливу вкладень іноземних інвесторів, а також окремі спекулятивні операції [2; 3].

Найважливіша риса вторинного ринку – це його ліквідність, тобто можливість успішної і великої торгівлі, здатність поглинати значні обсяги цінних паперів у короткий час, за умови невеликих коливань курсів і низьких витрат на реалізацію.

Вторинний ринок цінних паперів поділяється на організований (біржовий) ринок і неорганізований (позабіржовий або "вуличний") ринок. Формування українського ринку цінних паперів відбулося відносно недавно, але його попередники виникли ще в Середньовіччі. Періодизація формування фондових ринків наведена в таблиці [4].

Таблиця

Історичний огляд ринків ЦП (XIII – XVIII ст.)

Періоди	Описання
1	2
XIII – XIV ст.	Формування середньовічних вексельних ярмарків і постійних вексельних ринків

Закінчення таблиці

1	2
---	---

	вважаються установи в Антверпені (1531 р.) і Ліоні. Ці біржі припинили існування в другій половині XVI ст.
XVI – XVII ст.	В Англії першими акціонерними товариствами традиційно вважаються Московська, Левантійська, Балтійська Ост-Індська компанії, а також голландська Об'єднана Ост-Індська компанія. З 1600 по 1657 рр. англійська Ост-Індська компанія діяла на основі системи постійно поновлюваного капіталу. Лише в 1657 р. компанія приступила до виплати дивідендів, а не до розділу валового прибутку. А голландська Ост-Індська компанія вже з 1644 р. приступила до виплати дивідендів виключно в грошовій формі. Протягом 200 років свого існування компанія регулярно виплачувала дивіденди, середньорічна ставка яких дорівнювала 18 % від номіналу. Найстаршою фондовою біржею зі збережених до теперішнього часу вважається Амстердамська біржа, яка була організована в 1611 році. Амстердамська біржа аж до 1913 р. була біржею універсальною, що здійснювала торгівлю як різними товарами, так і цінними паперами
XVII – XVIII ст.	Регулярні торги впродовж тривалого часу забезпечували лише акції Об'єднаної Ост-Індської компанії – першої акціонерної компанії в Нідерландах. До числа інших фондових цінностей входили облигації уряду Голландії, адміністрації Амстердама і деяких інших голландських міст. Другою акціонерною компанією, акції якої з'явилися на Амстердамській біржі, стала Вест-Індська компанія. У XVIII ст. серед емітентів з'явилися англійська Ост-Індська компанія, Компанія Південних морів, Банк Англії, уряди європейських держав. У 1747 р. на Амстердамській біржі котирувалося 44 види цінних паперів

В Україні після прийняття Верховною Радою 16.07.1990 р. "Декларації про державний суверенітет" почався процес формування правової бази для створення і функціонування ринку цінних паперів. Протягом 1996 р. законодавча база ринку цінних паперів України була значно розширена і допрацьована. Зараз основою законодавчого регулювання ринку цінних паперів в Україні, зокрема, і вторинного, є Закон № 3480 від 23.02.2006 р. "Про цінні папери та фондовий ринок" [5].

Функціонування вторинного ринку забезпечує постійну структурну перебудову економіки з метою підвищення її ринкової ефективності і є настільки ж необхідним для існування ринку цінних паперів, як і первинний ринок. Обсяг укладених договорів на вторинному ринку цінних паперів (далі ЦП) у країнах із розвинутою ринковою економікою значно вище, ніж на первинному ринку. Наприклад, у США він складає приблизно дві третини від загального обсягу операцій з ЦП.

В останні роки продовжилась тенденція збільшення обсягу торгів на ринку цінних паперів. Обсяг біржових контрактів на вторинному ринку наведено на графіку (рисунок).

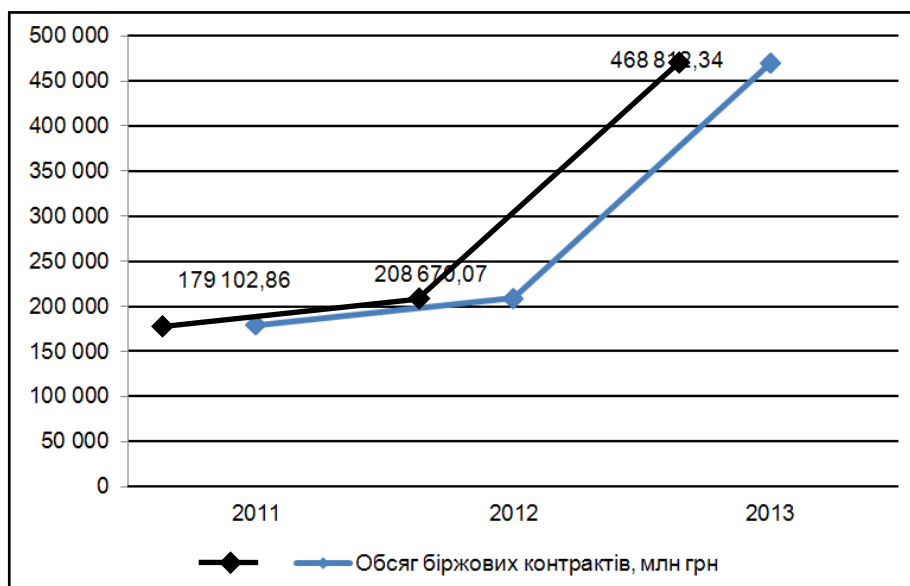

Рис. Обсяг біржових контрактів на вторинному ринку України, млн грн

Що стосується 2014 р., то у січні – лютому, згідно з даними НКЦПФР, обсяг біржових контрактів вторинного ринку склав 87 305,71 млн грн, що становить 49 % від обсягу 2011 р. [1].

У той же час, темпи зростання фондового ринку були випереджаючими порівняно з ВВП: обсяг торгів на ринку цінних паперів перевищив показник ВВП країни майже у два рази. Це свідчить про розвиток економіки держави в цілому та розвиток фондового ринку зокрема. Але не зважаючи на це існують нагальні проблеми, що заважають його подальшому розвитку – це низька ліквідність та капіталізація, недосконале законодавство, обмежена кількість ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів. Всі вони є прямим відображенням посткризового періоду, який наразі переживає український фондовий ринок.

Ринок цінних паперів України виник на етапі становлення незалежної української держави й отримав свій розвиток у міру зростання економіки країни та зміцнення її правової бази. Будучи невід'ємною частиною світового

фінансового ринку, фондовий ринок України має свої специфічні риси, які склалися під впливом як економічних, так і політичних процесів, що відбуваються в країні.

Зважаючи на наявні проблеми у механізмі роботи вторинного ринку цінних паперів, автор вважає, що необхідно вжити певних заходів. Для вирішення проблеми з низькою капіталізацією та ліквідністю, автор пропонує розширити пропозицію цінних паперів; створити інституційних інвесторів; поліпшити інформаційну прозорість шляхом консолідації інформаційної та технологічної біржової системи, а також створення єдиної системи депозитарного обліку. Що стосується недосконалого законодавства, автор вважає, що необхідно звернути увагу на чинне законодавство країн ЄС (створені необхідні правові умови для успішної роботи та подальшого розвитку ринків ЦП), а також необхідно вдосконалити режим валютного регулювання та сформувати сприятливий податковий клімат на вторинному ринку ЦП України.

За умов детального вивчення і достатнього висвітлення проблем та недоліків сучасного вторинного ринку ЦП України, а також за умов належної уваги до нього держави можна досягти відносно стабільного функціонування інструментарію щодо залучення інвестицій у вітчизняне виробництво. Це, на думку автора, є одним з головних завдань, що стоять перед економікою, молодій державі, що розвивається, і допоможе Україні зайняти належне місце у Світовому господарстві.

Наук. керівн. Возненко Н. І.

Література: 1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nssmc.gov.ua>. 2. Алексанян Е. С. Учасники та організація ринку похідних цінних паперів / Е. С. Алексанян // Розвиток. – 2013. 3. Прохорова Ю. С. Фондовий ринок України та шляхи його розвитку / Ю. С. Прохорова // Управління розвитком. – 2014. 4. <http://forexaw.com>. 5. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України № 3480 від 23 лютого 2006 року // ВВР. – 2006.